

ВЗАЄМОДІЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА З ПРЕЗИДЕНТОМ ТА ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ

Сухонос Віктор Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент

декан юридичного факультету

ДВНЗ Українська академія банківської справи Національного банку України

(м. Суми)

Політична реформа, перший етап якої завершився 1 грудня 2006 року з набуттям чинності змін до Конституції України 1996 р., істотно скоригувала конституційно-правовий статус органів прокуратури. Однак з деяких причин вона зумовила дискусію в суспільстві щодо місця й ролі прокуратури у системі поділу влади, яка триває і досі. Проте кількість наукових праць, які тією чи іншою мірою стосуються прокуратури і її взаємодії безпосередньо з Президентом та Верховною Радою України, все ще досить обмежена. Деякі концептуальні засади, напрями і тенденції розвитку інституту прокуратури вже стали об'єктом дослідження українських правознавців, про що свідчить вихід у світ відповідних наукових праць¹, підручників² та навчальних посібників³.

Однак, не применшуючи ролі і значення праці науковців, слід визначити, що в Україні немає фундаментальних досліджень інституту прокуратури і в тому числі її взаємодії безпосередньо з Президентом і Верховною Радою України, на підставі яких можна було б опрацювати новітню методологію, теорію та практику формування і діяльності сучасного інституту прокуратури. Саме тому метою нашого дослідження є спроба визначити необхідні критерії взаємодії Генерального прокурора України з Президентом і Верховною Радою України як складової частини діяльності державного механізму.

Для реалізації цієї мети слід вирішити такі дослідницькі завдання:

- 1) повноваження Президента та Верховної Ради України по відношенню до Генерального прокурора України;
- 2) необхідність взаємодії, яку вимагає Закон України “Про прокуратуру” і яка вироблена практикою.

Президент України відповідно до ст. 106 Конституції, крім інших повноважень, виступає як гарант захисту прав і свобод людини і громадянина і додержання в державі законності. Зазначені в ст. 106 Конституції повноваження, як правило, мають управлінський, нормотворчий і контрольний характер. Слід зазначити, що і Верховна Рада, крім прийняття законів, також здійснює контрольні функції, тобто парламентський контроль в межах, визначених ст. 85 Конституції України⁴.

Виходячи із свого конституційного статусу Президент, Верховна Рада прокуратурі не піднаглядні і у Генерального прокурора немає повноважень притягти Президента чи Голову Верховної Ради до кримінальної відповідальності, тому що Президент відповідно до ст. 105 Конституції користується правом недоторканості на час виконання повноважень, а народні депутати, яким є і Голова Верховної Ради, мають депутатський імунітет (ст. 80).

Стаття 1 Закону України “Про прокуратуру” ретельно перелічує піднаглядні прокуратурі інститути, проте президентських структур і структур Верховної Ради у ній не зазначено⁵.

Якщо враховувати, що Генеральний прокурор України відповідно до п. 11 ст. 106 Конституції України і ст. 2 Закону України “Про прокуратуру” призначається за згодою Верховної Ради та звільняється з посади Президентом України, то однозначно вирішити питання щодо впливу Президента та Верховної Ради на діяльність прокуратури неможливо. Можна погодитися з М. Мичко, який ще в 2000 р. стверджував, що прокуратура Верховній Раді не повинна бути підпорядкована⁶. На наш погляд, у своїй діяльності по зміцненню прокурорського нагляду за дотриманням законності і боротьбі із злочинністю, прокуратура повинна бути незалежною і від Президента, і від Верховної Ради. Якщо знову в Україні з’явиться “телефонне право”, то про законність слід забути. Тому ми не можемо погодитися з думкою М. Косюти, який вважає, що загальний контроль за діяльністю прокуратури повинні здійснювати як Президент, так і Верховна Рада, мотивуючи це тим, що учасником виникаючих правовідносин може бути тільки Генеральний прокурор України⁷. Якщо

Генеральний прокурор буде отримувати різного роду вказівки від перших осіб держави, то хто зможе гарантувати, що працівники адміністрації Президента не будуть впливати на нижчестоящих прокурорів. Досвід показав, що це вже мало місце.

Згідно з вимогами ст. 7 Закону України “Про прокуратуру”, втручання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових осіб, засобів масової інформації, громадсько-політичних організацій (рухів) та їх представників у діяльність прокуратури по нагляду за дотриманням законів або по розслідуванню діянь, що містять ознаки злочину, забороняється. Генеральний прокурор згідно з вимогами ст. 2 Закону України “Про прокуратуру” повинен не менше як один раз на рік інформувати Верховну Раду України про стан законності в державі. Щодо діючого Президента України В. Ющенко, то він часто зустрічається з керівниками силових структур, в тому числі і Генеральним прокурором України не тільки невідкладно, як того вимагає ст. 11 Закону України “Про прокуратуру”, але і з взаємної ініціативи, тому у останнього є можливість постійно інформувати главу держави про стан законності і вносити пропозиції для її покращення. Виходячи з цього, як Президент, такі Верховна Рада, можуть дати оцінку діяльності органів прокуратури і особисто Генерального прокурора з точки зору виконання ними своїх повноважень, закріплених в Законі України “Про прокуратуру” з відповідними висновками у межах своєї компетенції. Вважаємо доцільним в новому законі “Про прокуратуру” конкретно визначити, в якій формі і з яких питань Президент і парламент України можуть контролювати діяльність прокуратури.

Останнім часом увійшло в практику те, що Президент дає Генеральному прокурору доручення (вказівки), які останній повинен виконувати. Проте суть проблеми полягає в тому, що такі доручення Президента не є нормативними актами і залишаються ніби “поза правовим полем”, а тому виникає питання про правомірність таких дій. Висновок один, або необхідно відмовитися від таких доручень, або надати їм легітимність.

В сучасних умовах Генеральний прокурор України не може не прислухатися до вказівок Президента чи Голови Верховної Ради України, тому що, відповідно до ч. 11 ст. 106, ч. 25 ст. 85 Конституції України, його призначення і звільнення залежить від них. Разом з тим, автор погоджується з думкою колишнього Генерального прокурора України М. Потебенько, що “висловлення недовіри, яке має наслідком відставку Генерального прокурора України, на підставі сумніву чи якогось припущення є неприйнятним”⁸.

На практиці деякі прокурори областей вважають, що Генеральний прокурор підпорядковується Верховній Раді, тому що перед нею звітує. Така їх позиція помилкова, тому що неточно трактуються вимоги ст. 2 Закону України “Про прокуратуру”. Там записано, що Генеральний прокурор України не менш як один раз на рік інформує Верховну Раду про стан законності, а не про діяльність взагалі. Надання такої інформації є однією з форм взаємовідносин Генерального прокурора України як з Верховною Радою, так і Президентом України, а тому зазначене не може розглядатися як прояв підконтрольності. Водночас, слід мати на увазі, що така інформація може бути надана як в усній формі, коли Генеральний прокурор виступає на пленарному засіданні чи засіданні комітету Верховної Ради, так і письмово.

Інколи певна некоректність допускалася народними депутатами, які давали, м’яко кажучи, вказівки щодо розслідування кримінальних справ або щодо призначень прокурорів.

Тому декілька прокурорів областей звернулися до Генерального прокурора України з проханням роз’яснити на пленарному засіданні Верховної Ради народним депутатам про неприпустимість втручання у внутрішню діяльність прокуратури. На захист недоторканості прокурорів виступили науковці як України, так і інших держав СНД, де аналогічні факти мали місце⁹.

За роз’ясненням Генеральний прокурор України звернувся до Конституційного Суду України і останній у своєму рішенні від 11 квітня 2000 р. підтвердив, що народний депутат України не має права звертатися до органів прокуратури і прокурорів з вимогами, пропозиціями чи вказівками у

конкретних справах з питань підтримання державного обвинувачення, представництва і питань досудового слідства у конкретних кримінальних справах. У разі подання зазначених вимог працівники прокуратури мають діяти дотримуючись вимог, передбачених процесуальним законодавством і Законом України “Про прокуратуру”. Водночас досвід показує, що якщо на місцях прокурори областей, міст і районів ведуть наполегливу роботу по взаємодії з народними депутатами, то у останніх і інтерес к діяльності прокуратури проявляється тільки з позитивної сторони.

Особистий контакт з народними депутатами, запрошення виступити на хвилюючу їх тему в прокуратурі на нараді міськрайпрокурорів і апарата облпрокуратури, почути думки останніх з зазначеного питання, як правило, призводить до взаєморозуміння.

Така позиція щодо спілкування органів прокуратури з народними депутатами пізніше була підтримана рішенням Конституційного суду від 19 травні 1999 р. А у своєму рішенні від 11 квітня 2000 р. він однозначно визначив, своє негативне ставлення до втручання народних депутатів у діяльність як органів прокуратури, так і суду, і СБУ.

На практиці виникає питання, коли народні депутати звертаються до Генеральної прокуратури із своїм запитом, пропозиціями, притому різного змісту, через Верховну Раду України, які пропозиції можуть внести народні обранці? Ми знаємо, що згідно з п. 6 описової частини зазначеного рішення Конституційного Суду “пропозиції, вказівки, вимоги народного депутата України мають відповідати Конституції і законам України і можуть стосуватися лише питань, пов’язаних саме з депутатською діяльністю”.

На наш погляд, таке рішення Конституційного Суду стосувалося скарг або звернень громадян, де рішення прокуратури повинно відповідати закону. Головне, щоб у зверненнях народних депутатів і Верховної Ради України не було конкретних вказівок Генеральному прокурору України, що і як робити. На таких позиціях стоїть і Конституційний Суд, який своїм рішенням від 14 червня 2001 р. визнав частково неконституційною Постанову Верховної Ради України

“Про висновок Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України по перевірці фактів порушення прав українських акціонерів ВАТ “Миколаївцемент”¹⁰ в частині доручення Генеральній прокуратурі перевірити обставини цієї справи. Конституційний Суд прямо вказав, що звернення Верховної Ради до Генерального прокурора України у формі доручення перевищує її компетенцію. Тут слід погодитися з М. Косютою, що таке рішення Конституційного Суду України є преюдиційним і щодо звернень місцевих рад до місцевих органів прокуратури¹¹.

Проте ще раз слід підкреслити, що узагальнююче значення щодо органів прокуратури мав висновок Конституційного Суду, оприлюднений 11 квітня 2000 р. В п. 4 описової частини прямо вказано, що “... Конституція України серед повноважень Верховної Ради безпосередньо не передбачає здійснення контролю за діяльністю прокуратури, а правом надавати собі додаткові контрольні повноваження шляхом прийняття відповідного закону Верховна Рада не наділена”.

Також однозначно слід зазначити, що Президент України відповідно до ст. 106 Конституції України контрольних повноважень щодо діяльності прокуратури немає, хоча на практиці, як вже зазначалося, майже регулярно надає Генеральному прокурору України певні доручення.

Більшість науковців¹² та практичних працівників¹³ не погоджуються з таким становищем і підкреслюють, що прокуратура повинна стати важливою опорою органів державної, і в тому числі президентської, влади в її зусиллях по подоланню правового нігілізму в державі, підвищеного авторитету законів і підзаконних актів, зміцненню законності в Україні. Президент повинен розуміти, що прокуратура є самостійним державним інститутом, вона активно взаємодіє з усіма гілками влади, що дозволяє їй реалізовувати свої правоохоронні і правозахисні інтереси, які передбачені Конституцією України і Законом України “Про прокуратуру”.

Серед вчених та практиків також немає єдиною думки про взаємодію Генерального прокурора України і Президента України. Так, В. Щур¹⁴,

Ю. Дмитрієв¹⁵, С. Осіп'ян, М. Шапкін, А. Смірнов¹⁶ і М. Косюта вважають, що в сучасних умовах прокуратура може розглядатися як один з механізмів реалізації президентської влади.

З такою позицією зазначених авторів погодитися неможливо і ось чому¹⁷. Якщо Генеральний прокурор буде підзвітним і підконтрольним Президенту України, то прокуратура як необхідний елемент системи стримувань і противаг втратить свою значимість. Прокурор вимушений буде виконувати всі вказівки Президента, і про його незалежність можна буде забути.

Проте, практика доводить, що особисте спілкування Генерального прокурора України з Президентом України йде тільки на користь державі. Тісна взаємодія надає Генеральному прокурору можливість через Президента України ініціювати внесення законопроектів, які стосуються змін і доповнень до чинного законодавства, оскільки Президент відповідно до п. 2 ст. 93 Конституції України має права позачергового внесення законопроектів.

Правові відносини з Президентом ґрунтуються також на тому, що останній відповідно до законодавства присвоює працівникам прокуратури класні чини державного радника юстиції першого, другого і третього класу, а також державного радника юстиції України, що має істотне значення для їх професійної діяльності. Розміри надбавок до посадових окладів працівників органів прокуратури за класні чини також затверджені Указом Президента України від 16 квітня 1999 р. № 386/99¹⁸. А відповідно до ст. 52 Закону України “Про прокуратуру” Президент визначає централізований порядок забезпечення органів прокуратури транспортними і матеріально-технічними засобами.

Таким чином, роль Президента в організації та діяльності органів прокуратури є досить важливою.

Відомо, що питання взаємовідносин прокуратури з органами законодавчої і виконавчої влади на сьогодні є найбільш недосконалим і не розробленим в теорії державного будівництва і, водночас, вони є найбільш значимими на практиці. Тому навіть сам підхід до призначення Генерального прокурора України пропонується науковцями з різних позицій. Одні

пропонують, щоб Генерального прокурора призначав Президент України, інші – Верховна Рада¹⁹, а треті, позицію яких ми поділяємо, вважають, що призначати та звільняти Генерального прокурора повинен Президент, але з обов'язковою згодою на це Верховної Ради²⁰. Крім того, вважаємо, що висловлення останньою недовіри генеральному прокурору (п. 25 ст. 85 Конституції) не може бути підставою для його звільнення без згоди Президента України.

Немає єдиної думки з цього приводу і в країнах колишнього СРСР. Так, в Російській Федерації Генеральний прокурор призначається на посаду і звільняється з посади Радою Федерації Федеральних зборів і за поданням Президента Російської Федерації. У Вірменії Генерального прокурора призначає президент країни за поданням прем'єр-міністра. У Грузії його призначає парламент, але вже за поданням президента²¹. В Естонії – це робить уряд за пропозицією міністра юстиції з врахуванням думки юридичної комісії парламенту. В Литві він призначається виключно президентом країни²².

Щодо Азербайджану, Таджикистану і Туркменії²³, то там Генеральний прокурор призначається на посаду президентами за погодженням з парламентами.

В Казахстані²⁴ порядок призначення і звільнення Генерального прокурора майже такий як і в Україні, тільки він звільняється без згоди парламенту.

Немає єдиної думки щодо призначення і звільнення Генерального прокурора і у країнах постсоціалістичного табору. Так, в Болгарії його призначає президент за пропозицією Вищої судової влади, в Угорщині його призначають державні збори за пропозицією президента. В Словаччині генерального прокурора країни призначає президент за пропозицією Словацької національної ради (парламенту)²⁵. Існують і ніші варіанти. Якщо ми візьмемо декілька країн іншої частини світу, то в Мексиці Генерального прокурора призначає і звільняє президент самостійно²⁶. В Бразилії²⁷, як, наприклад, в Албанії і Монголії²⁸, це робить президент після погодження з

парламентами своїх держав. Що стосується Іспанії, його призначає король за пропозицією уряду з урахуванням думки Вищої ради судової влади²⁹.

Не можна погодитися з думкою М. Косюти про доцільність позбавлення Верховної Ради права висловлювати Генеральному прокурору недовіри. Зазначена пропозиція не обґрунтована, тому що вищій законодавчий орган в державі повинен мати право висловити свою думку щодо доцільності перебування на займаній посаді прокурора, але ретельно свою позицію обґрунтувати, щоб не було політичного підґрунтя. Проте останнє слово повинно залишатися за Президентом України. Водночас слід підкреслити, що дострокові звільнення Генерального прокурора України зводять нанівець всі напрацювання між ним, Президентом і Верховною Радою України.

Слід розуміти, що відносини Генерального прокурора України з Президентом, Верховною Радою України не можна зводити лише до відносин підпорядкування та контролю за діяльністю прокуратури. Ми вважаємо, що чинне законодавство дає зазначеним особам можливість широкого взаєморозуміння необхідності у сприянні взаємовідносинам між ними з питань зміцнення законності і правопорядку в державі. Досвід показує, що цьому мають сприяти:

- періодичні (по мірі необхідності) зустрічі Генерального прокурора України з Президентом і Головою Верховної Ради України на підставі використання Генеральним прокурором наданого йому права бути невідкладно прийнятим зазначеними особами держави відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України “Про прокуратуру”;
- участь Генерального прокурора або його заступників в засіданнях Верховної Ради та її органів, у депутатських слуханнях, міжнародних науково-практичних конференціях, що проводить Верховна Рада або Інститут законодавства Верховної Ради України, а також президентськими структурами;

- запрошення Президента України, відповідальних осіб його Адміністрації для участі в розширених засіданнях колегії Генеральної прокуратури, міжвідомчих нарадах з актуальних питань та інших публічних заходах організованих прокуратурою;
- підтримка ділових контактів представників Генеральної прокуратури з тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, що діють на підставі ч. 6 ст. 89 Конституції України.

Деякі з дослідників вважають, що Генеральний прокурор не повинен постійно брати участь у засіданнях Верховної Ради України. Проте автор з такими висновками не погоджується. Дійсно, ч. 1 ст. 9 Закону України “Про прокуратуру” визначає право прокурора бути присутнім, а не обов’язок. Водночас досвід показує, якщо Генеральний прокурор не має змоги бути присутнім, то в нього є заступники і за одним з них, згідно з розподілом обов’язків закріплена участь у таких засіданнях.

Зокрема взаємовідносини Верховної Ради України з прокуратурою України стосуються не тільки питань призначення та звільненні з посади Генерального прокурора України, а й інших, більш фундаментальних аспектів, які ґрунтуються на конституційних положеннях про повноваження прокуратури. Відповідно до ст. 121 Конституції України предметом нагляду прокуратури є точне дотримання законів. Проте слід погодитися з О. Михайленко, який зазначає, що термін “закони” треба розуміти в широкому значенні, прирівнюючи до них постанови Верховної Ради і акти органів, прийняті у рамках делегованих їм повноважень. Без цього прокурорський нагляд стає безпредметним³⁰. Відомо, що діяльність Верховної Ради та її органів не є об’єктом прокурорського нагляду, а навпаки, вона за рахунок прийняття Закону України “Про прокуратуру” регулює організацію та діяльність органів прокуратури, її функції, повноваження, визначає принципи і завдання прокурорського нагляду тощо.

Крім того, Верховна Рада делегує деякі свої повноваження Генеральному прокурору України. Про це, зокрема, свідчить її Постанова від 17 листопада

1993 р. “Про надання Генеральному прокурору України повноважень на підписання договорів (угод) про передачу засуджених”³¹.

Водночас всупереч Конституції України Верховна Рада як і Президент України надає конкретні вказівки Генеральному прокурору. Так, Постановою Верховної Ради України від 3 грудня 1998 р. “Про індексацію грошових доходів населення” Генеральному прокурору було доручено здійснити перевірку виконання законодавства, пов’язаного з цією індексацією і вирішити питання притягнення винних осіб до відповідальності³².

Зазначене надає підстави зробити висновок, що взаємовідносини прокуратури з Верховною Радою є складними, не зовсім врегульованими і відзначаються не тільки правовим, а й суто політичним характером. Але вони необхідні з метою зміцнення законності і правопорядку в державі.

¹ Якимчук М.К. Проблеми управління в органах прокуратури: теорія і практика. – К., 2001; Косюта М. Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства. – Одеса, 2002.; Сухонос В.В., Марочкин І.Е., Богуцький В.В. Организационно-правовые проблемы кадрового обеспечения органов прокуратуры. – Сумы, 2000.; Мичко М.І. Прокуратура європейських держав постсоціалістичної системи. – Донецьк, 2001.; Шемшученко Ю.С. Вибране. – К., 2005. – С. 214-233.

² Курочка М.Й., Каркач П.М. Прокурорський нагляд в Україні. – Луганськ, 2004.; Михайленко О.Р. Прокуратура України. – К., 2005.; Сухонос В.В. Лакизюк В.П., Грицаєнко Л.Р., Руденко М.В. Прокуратура України. – Сумы, 2005.

³ Руденко М.В. Прокурор у господарському судочинстві. – К., 2003.; Зеленецький В.С. Прокурорський надзор за исполнением органами дознания и досудебного следствия законов при приеме, регистрации, проверке и разрешении заявлений и сообщений о преступлениях. – Х., 2004; Дунас Т.О., Руденко М.В. Прокурор у цивільному процесі України: сутність, завдання, повноваження. – Х., 2006.

⁴ Конституція України. – К.: “Велес”, 2007. – С. 18, 21-23, 26, 28, 29, 35.

⁵ Закон України “Про прокуратуру” від 05.12.1991 р. № 1789-ХІІ. – К., 2006. – С. 2, 5-8, 24, 30-31.

⁶ Мичко М., Голова Н. основні принципи організації прокуратури // Право України. – 2000. – № 12. – С. 74-77.

⁷ Косюта М.В. Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства. – Одеса: “Юридична література”, 2002. – С. 44.

⁸ Потебенько М. Парламентаризм і прокуратура: деякі аспекти, проблеми // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Ін-т зак-ва ВР України: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2001. – С. 80-87.

⁹ Левченя М.К. Гарантія незалежності прокурорської діяльності в Законі України “О прокуратурі” // Закон України “О прокуратурі”: теорія і практика його застосування. Юрид. академія: Кратк. тези док. і наук. повідом. респ. наук.-практ. конф. – Харків, 1992. – С. 25-26; Бессарабов В.Г. Парламентський контроль. Прокуратура. Взаємозв’язки і протиріччя // Проблеми завершення прокурорського нагляду (к 275-літтю Російської прокуратури): матер. научн. конф. НИИ при Генпрокуратурі РФ. – М., 1997. – С. 48-52.

¹⁰ Вісник Конституційного Суду України. 1999. – № 3. – С. 12-17; 2000. – № 2. – С. 17-22; 2001. – № 4. – С. 8-13.

¹¹ Косюта М.В. Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства. – Одеса: “Юридична література”, 2002. – С. 48-54.

¹² Шемшученко Ю.С. Вибране. – К., 2005. – С. 214-226; Якимчук М.К. Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика. – К., 2001. – С. 284-296; Тацій В.Я. Прокуратура в системі поділу влади // Вісник прокуратури. – 1999. – № 2. – С. 29; Сухонос В.В. Місце прокуратури в системі органів державної влади України, її розвиток та правове забезпечення гарантій діяльності // Право України. – 2000. – № 6. – С. 10-13; Грошевий Ю. Прокуратура в системі поділу влади // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 61-63; Селіванов А. Конституційна реформа не може оминати прокуратуру // Вісник прокуратури. – 2003. – № 8. – С. 11-15.

- ¹³ Косюта М.В. Актуальні проблеми забезпечення законності в діяльності місцевих органів влади // Право України. – 2001. – № 12. – С. 61-64; Мычко Н.И. Прокуратура Украины: роль и место в системе государственной власти. – Донецк, 1999. – С. 155-164; Костенко Н. Прокуратура – опора президентской власти // Российская юстиция. – 1994. – № 11. – С. 25-27.
- ¹⁴ Щур В.Ф. Про значення конституційного статусу прокуратури // Проблеми розвитку прокуратури України в умовах становлення демократичної правової держави: Генеральна прокуратура України: Матеріали науково-практичної конференції. – К., 1996. – С. 34-37.
- ¹⁵ Дмитриев Ю.А., Осипян С.А., Шапкин М.А. О конституционной законности // Конституционная законность и прокурорский надзор. – М.: НИИ Генпрокуратуры РФ. – 1994. – С. 18-25.
- ¹⁶ Смирнов А.Ф. Место и роль прокуратуры в системе государственной власти: Конспект лекций // Ин-т повыш. квалиф. руковод. кадров прокуратуры РФ. – М., 1995. – С. 20.
- ¹⁷ Сухонос В.В. Місце прокуратури в системі органів державної влади України, її розвиток та правове забезпечення гарантій діяльності // Право України. – 2000. – № 6. – С. 10-13.
- ¹⁸ Указ Президента України від 16 квітня 1999 р. № 386/99 “Про розміри надбавок до посадових окладів працівників органів прокуратури за класні чини”
- ¹⁹ Мычко Н.И. Прокуратура Украины: роль и место в системе государственной власти. – Донецк, 1999. – С. 164-171.
- ²⁰ Сухонос В.В., Звірко О.Є. Щодо концепції реформування прокуратури України // Право України. – 2004. – № 1. – С. 86-90.
- ²¹ Конституция Республики Армения // Новые Конституции стран СНГ и Балтии. – М.: Манускрипт, 1998. – С. 116; Конституция Грузии // Там же. – С. 204; Конституция Российской Федерации // Там же. – С. 395.
- ²² Грицаенко Л.Р. Прокуратура в країнах Європи: Навчальний посібник. – К. “БІНОВАТОР”, 2006. – С. 47, 59.
- ²³ Конституция Азербайджанской Республики // Новые Конституции стран СНГ и Балтии. – М.: Манускрипт, 1998. – С. 77; Конституция Республики Таджикистан // Там же. – С. 400-423; Конституция Туркменистана // Там же. – С. 434.
- ²⁴ Закон Республики Казахстан от 21 декабря 1995 года № 2709 «О Прокуратуре» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.05.2007 г.) // http://base.zakon.kz/doc/lawyer/?uid=2FAB25DA-2581-47C4-8990-88B4698452A1&doc_id=1004024
- ²⁵ Грицаенко Л.Р. Прокуратура в країнах Європи: Навчальний посібник. – К. “БІНОВАТОР”, 2006. – С. 53, 94, 111.
- ²⁶ Конституция Мексиканских Соединенных Штатов от 5 февраля 1917 года // <http://www.trybunal.gov.pl/constit/constitu/constit/mexico/mexico-r.htm>
- ²⁷ Конституция Федеративной Республики Бразилии // Конституции зарубежных стран / Сост. Дубровин В.Н. – М.: “Юрлитинформ”, 2001. – С. 350-352.
- ²⁸ The Constitution of Mongolia 1992 // http://www.mongolianembassy.us/eng_foreign_policy/the_constitution_of_mongolia.php
- ²⁹ Конституція Албанії 1998 року // Грицаенко Л.Р. Прокуратура в країнах Європи: Навчальний посібник. – К.: БІНОВАТОР, 2006. – С. 221; Конституція Іспанії від 29 грудня 1978 року // Там же. – С. 226.
- ³⁰ Михайленко А.Р. Расследование преступлений: законность и обеспечение прав граждан. – К., 1999. – С. 180.
- ³¹ Постанова Верховної Ради України від 17 листопада 1993 р. “Про надання Генеральному прокурору України повноважень на підписання договорів (угод) про передачу засуджених” // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 47. – Ст. 444.
- ³² Постанова Верховної Ради України від 3 грудня 1998 р. “Про індексацію грошових доходів населення” // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 15.

Сухонос, В.В. Взаємодія Генерального прокурора з Президентом та Верховною Радою України / В.В. Сухонос // Вісник прокуратури. - 2008. - №8. - С. 66-73.